

Dominika Dzwonkowska

Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji "Ekologia społeczna, czyli jak wychowywać?", Olecko-Kowno, 8-10 czerwca 2009

Studia Ecologiae et Bioethicae 7/2, 268-275

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji *Ekologia społeczna, czyli jak wychowywać?*, Olecko-Kowno, 8-10 czerwca 2009

W dniach 8-10 czerwca 2009 roku odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa *Ekologia społeczna czyli jak wychowywać?*. Organizatorami wydarzenia byli: Instytut Ekologii i Bioetyki Uniwersytetu Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie, Centrum Sławistyki Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie oraz Wszechnica Mazurska w Olecku. Obrady odbywały się w siedzibie Wszechnicy Mazurskiej w Olecku oraz Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie.

Konferencję otworzył Rektor Wszechnicy Mazurskiej prof. WM dr Józef Krajewski, zaznaczając, że temat jest bardzo ważny, szczególnie w kontekście kryzysu wartości i szeregu zagrożeń z tym związanych, dzisiejsza młodzież bardzo potrzebuje pomocy, stąd pytanie o model wychowania jest niezwykle aktualne, a szukanie właściwego sposobu wychowania jest bardzo potrzebne i pożądane. Następnie uczestników konferencji powitała prof. dr hab. Danuta Cichy, zwracając uwagę, na fakt, że temat obrad wskazuje na niezwykle istotny obszar badawczy, który niestety często jest zaniedbywany, a jeżeli jest podejmowany to jedynie w sposób powierzchowny, nie ujmujący bogactwa problematyki.

Pierwszą sesję konferencji prowadzili prof. Krystyna Najder-Stefaniak oraz dr Edward Grott, sesję otwierało wystąpienie ks. Jacka Czartoszewskiego zatytułowane *Przedmiot ekologii społecznej*. Prelegent w swoim wystąpieniu przedstawił sylwetkę jednego z najbardziej znaczących przedstawicieli ekologii społecznej Murray Bookchin'a oraz Floriana Znanieckiego twórcę socjologii w Polsce. W wystąpieniu zostały także zaprezentowane współczesne pozycje literatury polskiej z zakresu ekologii społecznej.

Kolejne wystąpienie zatytułowane *Problematyka wychowania w nauczaniu Jana Pawła II* przedstawił prof. UKSW dr hab. Stanisław Dziekoński. Wychowanie zostało określone jako proces cierpliwego budowania wnętrza wychowanka poprzez przekazywanie wartości, które są dorobkiem kultury. Wartości jak np.: wolność wobec dóbr materialnych, sprawiedliwość, miłość, czystość, powinny umożliwiać wychowankowi stawanie się człowiekiem w pełnym tego słowa znaczeniu, a nie tylko służyć lepszemu funkcjonowaniu w świecie. To trudne zadanie spoczywa na wychowawcy, który powinien traktować wychowanka podmiotowo, a nie przedmiotowo, wychowawca podejmuje odpowiedzialność za jego rozwój i jednocześnie powinien być świadomy, co dzieje się w życiu wychowanka.

Wartości wychowawcze mają również ogromne znaczenie w edukacji środowiskowej, temat ten podjęła w swoim wystąpieniu prof. dr hab. Danuta Cichy. Edukacja środowiskowa oparta na wartościach służy przede wszystkim kształtowaniu postawy szacunku wobec wszelkiego życia, umiejętności umiarkowanego korzystania z zasobów, poczuciu odpowiedzialności za środowisko, w którym żyjemy. Zgodnie z powiedzeniem ks. Józefa Tischnera „Wartości są po to, żeby człowieka ocalić, a człowiek jest po to, żeby je wypełniać”. Niestety mimo ogromnych korzyści wychowawczych z wdrażania wartości edukacji środowiskowej podjęte próby ich wdrażania mają za małe oddziaływanie i wciąż jest dużo do zrobienia w tej kwestii.

Wychowanie ekologiczne jest procesem, który nie może zakończyć się wraz zakończeniem edukacji formalnej, jest procesem, który powinien trwać całe życie, problem ten przedstawiła dr hab. Ligia Tuszyńska w wystąpieniu zatytułowanym *Wychowanie ekologiczne w edukacji całożyciowej (Lifelong Learning)*. Proces edukacji całożyciowej pozwala poznać świat, innych ludzi i samych siebie, łączy cztery fundamentalne zasady nauczania: „uczyć się, aby wiedzieć; uczyć się, aby działać; uczyć się, aby wspólnie żyć; uczyć się, aby być”. Dzięki edukacji środowiskowej możliwe jest uzyskanie odpowiedniego poziomu aktywności społecznej oraz wysokiego poziomu świadomości, co z kolei prowadzi do zrównoważonego rozwoju. Obecnie stan świadomości ekologicznej nie jest zadowalający. Prelegentka przedstawiła wyniki różnych badań dotyczących świadomości ekologicznej Polaków, w tym: tzw. „badania tarnobrzeskie” (1983); raport Instytutu na Rzecz Ekorozwoju „Polacy w zwierciadle ekologicznym” (2008) oraz badanie CBOS „Czy Polacy dbają o środowisko?” (2008). Niestety wyniki badań nie wskazują na wysoką świadomość ekologiczną Polaków, możliwości poprawy obecnego stanu rzeczy Prelegentka upatruje m.in. w: wzmocnieniu teoretycznym i naukowym strategii zrównoważonego rozwoju; wprowadzeniu w życie podstawowego prawa człowieka do edukacji niezależnie od wieku i przynależności instytucjonalnej; uwzględnieniu edukacji środowiskowej na wszystkich poziomach kształcenia nie tylko formalnego. Osiągnięcie zamierzonego celu wymaga połączenia wysiłków pedagogów społecznych, teoretyków, ekologów i dydaktyków.

Istotnym wzmocnieniem dla podnoszenia świadomości ekologicznej może okazać się odniesienie religijne, temat ten podjął ks. dr Ryszard Sadowski w wystąpieniu *Wkład doktryn religijnych w kształtowanie postaw pro-środowiskowych*. Prelegent wskazywał na próby przezwyciężenia tendencji obwiniania religii monoteistycznych o antropocentryzm oraz podjęcie przez przedstawicieli poszczególnych tradycji religijnych prób udzielenia odpowiedzi na problem kryzysu ekologicznego przez pryzmat religii. Co Mary Tucker określiła jako „ekologiczną fazę” religii, o znaczącym zainteresowaniu tą tematyką świadczą zorganizowanie kilkunastu konferencji, zainicjowanie przez Harvard University Press serii wydawniczej *Religions of the World and Ecology* oraz powołanie w roku 1998 na

Harvardzie *Forum on Religion and Ecology* (FORE). Obecnie Mary Tucker i John Grim przenieśli działalność Forum na Uniwersytet Yale. O potrzebie prowadzenia dyskusji filozoficznej dotyczącej odniesień religii do środowiska naturalnego może świadczyć także powołanie w roku 2006 *International Society for the Study of Religion, Nature and Culture* oraz tworzenie się nowej dyscypliny naukowej, której przedmiotem są zagadnienia styku religii i problematyki dotyczącej środowiska naturalnego.

Wystąpienie ks. dr Sadowskiego zakończyło obrady pierwszego panelu, dalsze dyskusje odbywały się w dwóch sekcjach. Obrady w pierwszej sekcji prowadziła dr Elżbieta Buchcic oraz dr Grzegorz Embros, wystąpieniem otwierającym był referat mgr Marcina Klimskiego pt. *Ocena świadomości ekologicznej młodzieży licealnej na podstawie badań w wybranych szkołach średnich*. Prelegent zapoznał słuchaczy z problematyką świadomości ekologicznej, a także przedstawił wyniki badań prowadzonych na młodzieży z warszawskich liceów.

Problematyka edukacji ekologicznej ujętej z perspektywy zagadnienia zmian klimatycznych była przedmiotem wystąpienia mgr Małgorzaty Kaniewskiej, pt. *Problematyka zmian klimatu w wybranych programach edukacyjnych*. Prelegentka przedstawiła między innymi takie programy edukacyjne jak unijne programy: „Ty też masz wpływ na zmiany klimatu” oraz akcja „Klimat”; projekt British Council – „Challenge Europe”, program Fundacji Ośrodka Edukacji Ekologicznej – „Z energią chrońmy klimat”, kampanię WWF Polska – „Zróbmy dobry klimat” oraz ogólnopolski projekt edukacyjny – „Nie podgrzewaj atmosfery. W drodze do Kopenhagi – od COP 14 do COP 15”. Szczególną uwagę zwrócono na program Ministerstwa Środowiska zachęcający nauczycieli do przedstawiania zagadnień zmian klimatu na każdym zajęciach lekcyjnych, Ministerstwo sugeruje jak można by wpleść tą tematykę do zajęć, oto niektóre z przykładów:

- język obcy: analiza i tłumaczenie tekstu źródłowego dotyczącego zmian klimatu w danym języku;
- wiedza o społeczeństwie: przygotowanie rankingu proekologicznych pracodawców, świadomy konsument a wybór naturalnych produktów oraz ich przetwarzalnych opakowań;
- historia: np. dzieje opakowań i żywności od lat 30-tych do współczesności, dzieje modyfikacji żywności oraz porównanie zmian, które zaszły w porównaniu naturalnych produktów z modyfikowanymi;
- matematyka: nauka obliczenia emisji dwutlenku węgla przez różne urządzenia;
- fizyka: np. ekologiczne środki transportu czy alternatywne źródła energii jako tematyka zadań tekstowych;
- chemia: efekt cieplarniany w doświadczeniach;
- informatyka: przygotowanie prezentacji multimedialnych o zmianach klimatu czy opracowanie graficzne broszur informujących o sposobach ochrony klimatu;

- muzyka: omówienie kwestii dotyczącej tego, który z instrumentów jest najbardziej ekologiczny i dlaczego;
- plastyka: przygotowanie plakatów promujących ideę ochrony klimatu.

Problematyka ekologiczna powinna być włączona do nauczania od najniższych etapów edukacji formalnej problem ten podjęła mgr Agnieszka Klimska w wystąpieniu *Realizacja programów edukacyjnych dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym – efekty i prognoza na przyszłość na przykładzie Warszawy*. Prelegentka przedstawiła wybrane programy edukacyjne dotyczące wychowania środowiskowego w wieku wczesnoszkolnym, jako wzorcowy został przytoczony program realizowany przy wsparciu Biura Ochrony Środowiska i Biura Edukacji m.st. Warszawa – *Wspieranie edukacji ekologicznej w placówkach oświatowych m.st. Warszawy*. W wystąpieniu zwrócono uwagę na rolę wczesnoszkolnej edukacji środowiskowej w kształtowaniu postaw proekologicznych oraz na konieczność kontynuowania jej w kolejnych latach nauki.

Kolejne wystąpienie dotyczyło zagadnienia ochrony parasolowej, w której wprowadzeniu kluczową rolę odgrywa edukacja i świadomość ekologiczna. Wystąpienie pt. *Za i przeciw ochronie parasolowej – problemy edukacyjne* przedstawił mgr Michał Latawiec. Prelegent przedstawił koncepcję ochrony bioróżnorodności poprzez tak zwane gatunki parasolowe (osłonowe), ich zabezpieczenie zapewnia ochronę wielu innym mniej charakterystycznym roślinom i zwierzętom. Te działania mogą okazać się bardzo dobrym sposobem ochrony najcenniejszym gatunków, niestety są trudne w realizacji. Jednym z podstawowych problemów jest kwestia edukacji i świadomości ekologicznej społeczeństwa, gdyż zrozumienie i współpraca społeczności lokalnych mają kluczowe znaczenie.

Obrady II sekcji prowadziła dr hab. Ligia Tuszyńska oraz dr Ilona Żeber-Dzikowska, tę część konferencji otwierał referat dr Dariusza Liszewskiego zatytułowany *Idea bioregionalizmu w edukacji ekologicznej*. Idea bioregionalizmu polega na indywidualnym zaangażowaniu w problematykę środowiskową, które jest możliwe dzięki utożsamianiu się z danym miejscem. Początkiem swoistego rodzaju relacji z bioregionem jest poznanie go poprzez zadawanie pytań, które otwierają na problemy lokalne i pozwalają lepiej zrozumieć okolice zamieszkania. Włączenie bioregionalizmu do edukacji ekologicznej pomaga budować więzi z ludźmi, kulturą i miejscem, uczy miłości i szacunku do przyrody najbliższej i dalszej, uczy odpowiedzialności za środowisko. Poprzez „zakorzenienie” w bioregionie można o wiele efektywniej przekazywać postawę szacunku i odpowiedzialności za przyrodę.

Idea zaangażowania w problemy środowiskowe poprzez kształtowanie szacunku wobec regionalnych tradycji i kultury została podjęta również w wystąpieniu dr Ireny Kotowicz-Borowy pt. *Rola edukacji regionalnej w procesie przekształceń ekosystemu społecznego*. Termin „ekosystem społeczny” w pewnym sensie dotyka poważnego problemu, jakim jest przeciwstawienie kultury naturze jedno-

czeńście pokazując sposób przezwyciężenia tej opozycji. Kluczowe znaczenie ma tutaj edukacja regionalna, która pomaga poznać najbliższe otoczenie, zrozumieć tradycję lokalną a przez to wytworzyć więź, która będzie sprzyjać pozytywnym odniesieniom wobec środowiska.

Kolejnym punktem tej sesji było wystąpienie mgr Joanny Embros *Podnoszenie kompetencji pracowników w zakresie ochrony środowiska w zakładzie przemysłowym*. Prelegentka przedstawiła praktyczne rozwiązania dotyczące działań pro-środowiskowych wdrażane w cukrowni w Głinojecku. W każdym z obszarów, w których można wdrożyć rozwiązania pro-środowiskowe, nowe rozwiązania wprowadzane są w następujących etapach: identyfikacja potrzeb w zakresie podnoszenia kompetencji środowiskowych pracowników; określenie kluczowych kompetencji pracowników; wdrożenie i nadzór; komunikacja/informowanie (np. poprzez: codzienne spotkania techniczne w czasie kampanii; cotygodniowe spotkania z podwykonawcami; intranet; przeglądy Systemu Zarządzania Środowiskowego – raz na rok; spotkania informacyjne dla wszystkich pracowników zakładu – raz na rok, sekcja „ochrona środowiska” w wewnętrznym biuletynie informacyjnym); doskonalenie systemu. W zakładzie wprowadzono wiele rozwiązań, które mają znaczenie nie tylko dla środowiska, ale przynoszą również korzyści ekonomiczne, np. widoczna redukcja ilości zużywanej wody głębinowej.

Sesję zamykało wystąpienie ks. dr Henryka Niemca pt. *Antropologiczne podstawy etyki środowiskowej*. Prelegent zwrócił uwagę na potrzebę personalistyczne ujęcia problematyki etyki środowiskowej, ujęcie to ukazuje potrzebę okazywania szacunku wobec żywych istot proporcjonalnie do ich istnienia. Personalistyczne ujęcie etyki środowiskowej opiera się na zasadzie miłości, rozumianej jako dążenie do dobra.

Drugiego dnia obrady konferencji odbywały się na Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie pierwszą sesję prowadził ks. dr Ryszard Sadowski oraz dr Irena Kotowicz-Borowy. Obrady rozpoczął referat *Podobieństwa i różnice w kulcie Gór Krzyży w Polsce i na Litwie* wygłoszony przez prof. dr Vytautas Steponas Vaičiūnas. Prelegent omówił dwa miejsca kultu – litewskie Szawle i polską Grabarkę, zwracając uwagę na fakt, że miejsca te mają znaczenie religijne jak i były obszarem walki o wolność, przez co zyskały wymiar patriotyczny. Ponadto oba miejsca łączy szereg podobnych bądź takich samych praktyk religijnych.

Kolejne wystąpienie zatytułowane *Idee wychowawcze w pismach wczesnochrześcijańskich* przedstawił ks. dr Adam Filipowicz. Prelegent zwrócił uwagę na klimat intelektualny czasów pierwszych chrześcijan, który kształtowały przenikające się idee judaizmu, kształtującego się chrześcijaństwa oraz filozofii starożytnej. Wpływy te ukształtowały model wychowania. Istotne w koncepcjach wychowania było również odniesienie do pogaństwa, które u różnych autorów przyjmowało odmienną postać od całkowitej negacji do otwarcia na dialog i dyskusję.

Kolejny prelegent ks. dr Waldemar Woźniak podjął temat wychowania w nieco innym aspekcie przedstawiając referat *Wychowanie zaburzone a niedostosowanie społeczne*. Prelegent zwrócił uwagę na fakt, że za błędy w wychowaniu odpowiadają rodzice i środowisko wychowanka, duże znaczenie ma też uposażenie genetyczne, z jakim dziecko przychodzi na świat. Zaburzenia wychowania prowadzą do różnych postaci niedostosowania społecznego, które może przejawiać się w postaci manifestowania zachowań aspołecznych, demonstracyjnej postawy bojowej bądź też przerodzić się w skrajną aspołeczność.

Inny aspekt wychowania – wychowanie do poszanowania środowiska podjęła dr hab. Krystyna Najder-Stefaniak w wystąpieniu *Ekologiczne przesłanki wychowania. Perspektywa aksjologii, epistemologii i ontologii*. Prelegentka zwróciła uwagę na pojęcie „metanoi”, które wiąże się z istotną wewnętrzną przemianą duchową. Pojęcie to zostało podjęte w kontekście wychowania do poszanowania środowiska, w kontekście wychowania, które prowadzi do traktowania ekosystemu jak domu, które przygotowuje do mądrego bycia w świecie, do realizowania w życiu prawdy, piękna i dobra.

Kolejne wystąpienie otworzyło obrady drugiej sesji, był to referat *Upowszechnienie się polskiej etnicznej kultury muzycznej na Litwie w XVI-XX wieku*, który przedstawił prof. dr hab. Alfonasas Motuzas. Prelegent wskazał, że bliskie sąsiedztwo Polski i Litwy, lata współistnienia w jednym państwie przyczyniły się do wielu podobieństw kultury muzycznej obu krajów. Wyraźnie widać oddziaływanie polskiej kultury na litewską w prawie wszystkich obszarach muzyki etnicznej, w: śpiewie, grze na instrumentach ludowych, tańcu oraz ludowej muzyce religijnej. Zachowane najstarsze pieśni ludowe litewski i polskie wskazują na możliwość istnienia wspólnej kultury muzycznej, której wpływy można dostrzec na terenach rozciągających się od Wielkopolski do środkowej Litwy. Wyraźne wpływy widać także w pieśniach religijnych, o wpływach polskich w kulturze sakralnej Litwy świadczy przyjęcie na Litwie: *Śpiewnika Kalwarii Żmudzkiej, Godzinek o niepokalanym poczęciu Najświętszej Maryi Panny oraz Gorzkich żalów*.

Siostra Gabrielè-Aušra Vasiliauskaitė przedstawiła referat zatytułowany *Antropologiczny aspekt wspólnego wychowania rodziców i dzieci w kowieńskim klasztorze sióstr benedyktynek*. Prelegentka zwróciła uwagę na zagrożenia, jakie niesie ze sobą współczesna cywilizacja, w tym między innymi zagrożenie konformizmu czy materializmu oraz przedstawiła szereg działań podejmowanych przez siostry benedyktyнки, które mają pomagać dzieciom i ich rodzicom przeciwstawiać się zagrożeniom współczesności i przetrwać je poprzez modlitwę i pieśni religijne.

Na problem materializmu i nadmiernej konsumpcji zwrócił uwagę również następny prelegent dr Grzegorz Embros w wystąpieniu *Koncepcja potrzeb a edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju*. Prelegent zwrócił uwagę na konieczność podejścia holistycznego i holograficznego, wskazując na różnicę pomiędzy

szczęściem a szczęśliwością. Szczęście zostało zdefiniowane w rozumieniu klasycznym, zgodnie z ujęciem arystotelesowskim, natomiast „szczęśliwość” została określona, jako przemijający stan uczuciowy. Szczęśliwość nie gwarantuje stałego zadowolenia, a jedynie generuje potrzeby i rodzi chęć nieustannego zaspokajania coraz to nowych potrzeb.

W wystąpieniu zamykających sesję uczestnicy konferencji wysłuchali Vitalija Truskauskaitė z referatem pt. *Strategie wychowania w litewskim teatrze religijnym*. Prelegentka przedstawiła przykłady nawiązywania do tematyki religijnej w teatrze barokowym, określając go jako formę sztuki teatralnej najbardziej zbliżającą człowieka do Boga.

Wystąpienie Pani Truskauskaitė zamknęło drugi dzień obrad, trzeciego dnia obrady odbywały się w siedzibie Wszechnicy Mazurskiej w Olecku, pierwszej sesji przewodniczyli prof. dr hab. Danuta Cichy oraz ks. Jacek Czartoszewski. Sesję otwierał referat dr Małgorzaty Liszewskiej *Piękno przyrody, a teoria i praktyka wychowawcza*. Prelegentka zwróciła uwagę na estetyczne aspekty przyrody, które wykorzystują między innymi: architektura organiczna czy ogrodnictwo krajobrazowe. Naturę należy postrzegać również przez pryzmat wartości, należy ją postrzegać jako wartość i jako taką prezentować uczniom oraz studentom. Natura jest nośnikiem wartości estetycznych, a niekiedy sama służy jako tworzywo w działaniach artystycznych.

Dr Irena Grochowska przedstawiła wystąpienie pt. *Filozofia dialogu w praktyce pedagogicznej*. Zdaniem prelegentki filozofia dialogu może stanowić płaszczyznę, na której można rozwiązać niektóre z problemów pedagogiki, wprowadzając otwarcie na drugiego, czyniąc relację z drugim gwarantem odniesienia aksjologicznego. W filozofii dialogu paradygmat walki i wojny zastąpiony jest obowiązkiem zbliżenia, otwartości, życzliwości, zrywa ona z dążenia do bycia „kims” na rzecz bycia „dla” drugiego. Jest podstawą dla podejmowania działań dla drugiego.

Zagadnienie podejmowania działań na rzecz środowiska przedstawiła mgr Dominika Dzwonkowska w wystąpieniu *Świadomość ekologiczna studentów ochrony środowiska*. Prelegentka przedstawiła wyniki badań przeprowadzonych na studentach ochrony środowiska UKSW, którzy zostali poproszeni o zrezygnowanie z rzeczy, która ma negatywny wpływ na środowisko na trzy tygodnie i następnie wypełnienie anonimowej ankiety. Według wyników tym, co najczęściej decydowało o gotowości zrezygnowania na stałe z rzeczy, z której na okres próbny zrezygnowano w badaniu, była łatwość zadania, im zadanie było łatwiejsze tym większa gotowość zmiany zachowań. Większą chęć zmiany zachowań na pro-środowiskowe wykazywały kobiety, zaskakująco niski wskaźnik gotowości zmiany zachowaniu był w grupie studentów pochodzących z dużych miast (powyżej 500 tys. mieszkańców). Niestety zauważenie pozytywnego wpływu na środowisko nie odgrywało znaczącej roli w gotowości do zmiany zachowań na bardziej pro-środowiskowe.

Kolejny panel konferencji prowadzili prof. dr hab. Józef M. Dołęga oraz dr Edward Grott, jako pierwszy w tym panelu występował dr Leszek Karski przedstawiając referat na temat *Aspekt prawny budowania świadomości w kontekście transformacji społecznej*. Prelegent zwróciła uwagę na fakt, że obecnie prawo nadmiernie reguluje wiele kwestii, taki stan wynika z niskiej wiedzy o prawie społeczeństwa, która przyczyniła się do konieczności prawnego regulowania jak największej ilości obszarów. Stan ten nie jest zadowalający stąd wskazana jest edukacja społeczeństwa w zakresie prawa, która zapewni taki poziom wiedzy prawnej obywateli, że część obszarów nie będzie musiała być regulowana nadmierną ilością przepisów.

W społeczeństwie wymagana jest nie tylko edukacja w obszarze legislacyjnym, ale także w kwestiach środowiskowych, o czym przypomniał dr Dariusz Sarzała w wystąpieniu *Problem wychowania w dobie zagrożeń środowiska społeczno-przyrodniczego*. Prelegent zwrócił uwagę na rolę personalizmu w wychowaniu, jako na narzędzie do przezwyciężenia kryzysu ekologicznego.

Zadanie wychowania nie jest zadaniem łatwym, ważnym czynnikiem we właściwym kształtowaniu postaw jest autorytet nauczyciela, problematyka ta była przedmiotem wystąpienia dr Edwarda Grotta pt. *Autorytet nauczyciela przyrody w szkole podstawowej*. Prelegent zaznaczył, że zadaniem nauczyciela jest zdobycie szacunku uczniów, ponieważ autorytet nie jest nadany, ale trzeba go zdobyć.

Na zakończenie konferencji Rektor Wszechnicy Mazurskiej prof. WM dr Józef Krajewski zwrócił uwagę na pogłębiający kryzys wychowania, jaki można zaobserwować w ciągu ostatnich lat. Rektor zachęcił do współpracy w zakresie podejmowania działań mających na celu przywrócenie wartości w wychowaniu wspominając o chęci napisania „Elementarza wychowania”.

Konferencję zamknął prof. dr hab. Józef M. Dołęga zapraszając uczestników do udziału w konferencjach organizowanych w Instytucie Ekologii i Bioetyki oraz w kolejnej konferencji z cyklu problemów ekorozwoju, która będzie odbywać się w Olecku i Kownie w dniach 31.05-2.06.2010 r.